

بررسی نقش سازمانهای محلی در کاهش خطرپذیری لرزه‌ای

ژیلا پویان، کارشناس پژوهشکده مدیریت خطرپذیری پژوهشگاه
کامبد امینی حسینی، استادیار پژوهشکده مدیریت خطرپذیری پژوهشگاه

۱- چکیده

دنیا، تجارب زلزله‌های اخیر در ایران و دیگر نقاط جهان نشان می‌دهد که کاهش خطرپذیری لرزه‌ای و بهبود اقدامات مربوط به واکنش اضطراری بعد از وقوع زلزله، بدون مشارکت مردمی امکانپذیر نیست. در بیشتر موارد آسیب-دیدگان توسط ساکنان محلات، همسایگان و اعضای خانواده خود نجات می‌یابند و نه توسط متخصصان سازمانهای رسمی واکنش به سانحه. دلایل این امر، نیاز سازمانهای رسمی پاسخ‌دهی به مدت زمانی برای بسیج و اعزام گروههای نجات، اطلاعات ناکافی آنها در مورد مکان مجروحان، مشکل و زمانبر بودن دسترسی به اطلاعات محلی است. در موارد بسیاری، دسترسی به مکانهای آسیب-دیده بسیار محدود است و از این رو، ۷۲ ساعت اولیه پس از رخداد سانحه زلزله بسیار مهم است؛ چرا که درصد بازماندگی هر ساعت کاهش چشمگیری می‌یابد؛ بنابراین ساکنان محلی نقش بسیار مهمی در نجات آسیب‌دیدگان دارند. از این رو، تدوین سازوکارهای مناسبی برای ترغیب مردم به ایفای نقش متناسب در انجام طرحهای کاهش خطرپذیری ضروری است. در این مقاله، ابتدا مشارکت مردم و سازمانهای محله‌ای در کاهش خطرپذیری در برابر زلزله بررسی، نقش این سازمانها در ایجاد آمادگی در محلات شهری در زمان پیش و پس از رخداد سانحه، گروههای مؤثر در سازمانهای محله‌ای و نقش هر یک از آنان، معیارهای تشکیل و گسترش این سازمانها و ساختار اقتصادی آنها بحث و سپس، اقدامات صورت گرفته در این زمینه در ایران توضیح داده شده است. سرانجام با توجه به وضع موجود ایران و فعالیتهای صورت گرفته، راهبردهایی به منظور تسهیل امور ارائه گردیده است. مطالب این مقاله بر اساس اطلاعات مربوط به این موضوع در نقاط مختلف

تجارب نویسندگان، ارزیابی و تحلیل اطلاعات است. انتظار می‌رود که مقاله حاضر، مورد استفاده سیاستگذاران کاهش خطرپذیری در شهرها قرار گیرد.

کلیدواژه‌ها: کاهش خطرپذیری، سازمانهای محلی، مشارکت مردم

۲- مقدمه

مشارکت مردم در برنامه‌ریزیها و سیاستگذارها موضوع جدیدی نیست و همواره در طول تاریخ زندگی بشر وجود داشته است. مشارکت مردمی به طور کلی در دو شکل خودجوش و هدایت شده دیده می‌شود:

الف) مشارکت خودجوش

این مشارکت در مواردی نظیر مراسم مذهبی، فعالیتهای خیریه و یا در مراحل نجات و امداد پس از رخداد سوانح دیده می‌شود،

ب) مشارکت هدایت شده

برنامه‌های مشارکتی از بیرون به عنوان روشهای حل مسائل عمرانی و اجتماعی کشورهای در حال توسعه از حدود دهه ۱۹۳۰ به بعد شروع شده‌اند و تا دهه ۱۹۶۰ ادامه داشته‌اند. این برنامه‌ها در دهه ۱۹۸۰ در مراکز مختلف سازمان ملل بسیار رایج بوده‌اند.

با توجه به احتمال زیاد رخداد زمین‌لرزه در اغلب شهرهای ایران به واسطه شرایط زمین‌ساختی، وجود گسلهای فعال در اطراف یا درون آنها، رشد سریع جمعیت، توسعه ناهمگون و نامتناسب با شرایط محیطی، ساخت و ساز در حریم مناطق خطرناک، آسیب‌پذیری لرزه‌ای ساختمانها و تأسیسات حیاتی در برابر زلزله، توزیع ناهمگون تأسیسات و امکانات شهری مورد نیاز در زمان بحران، در

معمولاً متشکل از سازمانهای غیر دولتی و سازمانهای دولتی مرکزی و محلی اند زمینه فعالیت ساکنان را نیز فراهم سازند؛ چرا که در غیر این صورت فعالیتهای صورت گرفته از سوی آنان به دلیل عدم آشنایی مردم با چنین کارهایی و در نتیجه عدم همکاری و حمایت در صورت ترک توسط سازمانهای خارجی متوقف می ماند و به جایی نمی رسد. گفتنی است که اقدامات ساکنان نیز به دلیل نداشتن اطلاعات و مهارتها، سازماندهی و تجهیزاتی مربوط به جستجو و نجات دهندگان بر اثر آگاهی نداشتن، جراحات جدیدی به آسیب دیدگان و به خود وارد می کنند. علاوه بر این، به هنگام ورود گروههای نجات و امداد حرفه ای به مناطق آسیب دیده، به دلیل نبود سازمانهای محلی نوع همکاری آنها با داوطلبان محلی حاضر در منطقه مشخص نیست.

در حال حاضر در بسیاری از کشورهای پیشرفته در معرض مخاطرات طبیعی، سازمانهای مردم محور و تشکلات محلی وجود دارند که اقدامات مرتبط با ایجاد آمادگی در سطح محلی برای رویارویی با سوانح را برعهده دارند. با توجه به اینکه این سازمانها نشأت گرفته از ساختار واقعی جمعیتی هر محله می باشد، از قابلیت اعتماد بیشتری نیز نزد مردم برخوردار می باشند و تأثیر اقدامات آنها بیشتر از اقدامات سازمانهای دولتی یا شهرداریها ارزیابی می شود.

۳- سازمانهای محله ای مردم محور

سازمانهای محله ای مردم محور سازمانهایی غیردولتی اند که اعضای آنها ترکیبی از ساکنان محل و مقامات دولت محلی (یا شهرداری) است. این نهادها نقش رابط میان دولت و مردم را برعهده دارند و فعالیت اعضای آنها معمولاً به صورت داوطلبانه و یا به صورت مأموریت از سوی دولت یا شهرداریها تعیین می شود. البته معمولاً شبکه ای از متخصصان مختلف (نظیر مهندسان و یا برنامه ریزان شهری) که از سوی سازمانهای دولتی ذی ربط معرفی می گردند، با این نهادها به منظور ارائه مشاوره برای انجام فعالیتهای جاری همکاری می کنند. ایجاد و توسعه سازمانهای محله ای نیازمند برنامه ریزیهای متناسب با ابعاد مختلف سخت افزاری و نرم افزاری موجود در سطح نواحی شهری است. برخی از این ابعاد در بخشهای بعد توضیح داده شده اند.

صورت وقوع زلزله ای شدید در هر یک از شهرهای کشور، تلفات و صدمات جبران ناپذیری ایجاد خواهد گردید که نمونه های بارز آن در زمین لرزه های ۱۳۸۲ بم و ۱۳۶۹ منجیل مشاهده شده است. به منظور بهبود وضع موجود در کشور لازم است اقدامات همه جانبه ای در سطوح مختلف ملی تا محلی صورت پذیرد. این اقدامات را می توان در سه گروه اصلی با راهبرد بالا به پایین^۱، شبکه ای افقی^۲ و پایین به بالا^۳ تقسیم بندی نمود. تجربه نشان داده است که اجرای برنامه های کاهش خطرپذیری و یا حتی مدیریت بحران با استفاده از راهبردهای بالا به پایین یا شبکه ای افقی بسیار کند و زمانبر است و نیاز به تأمین منابع مالی گسترده ای دارد. به عبارت دیگر، بدون مشارکت مردم و تنها با اعمال قوانین و محدودیتهای حاکمیتی نمی توان میزان خطرپذیری زلزله را در کوتاه مدت به میزان قابل توجهی کاهش داد و لازم است از راهبردهای پایین به بالا (مشارکت مردمی) در سطح محله برای تسریع در اجرای برنامه های کاهش خطرپذیری استفاده نمود.

در حال حاضر مشارکت مردم در برنامه ریزیها و سیاستگذاریهای توسعه شهری در کشورهای گوناگون مطرح و مورد تشویق و تأیید برنامه ریزان و سیاستمداران است. به عنوان نمونه، در بعضی از کشورها برای تأمین امنیت مناطق شهری، پلیس، طرح پلیس محلی را اجرا می کند که مردم محله، سازماندهی شوند و از محله خود حفاظت نمایند. همچنین در مواردی از قبیل تملیک اراضی یا انجام اقدامات بهسازی، مقاوم سازی و اقدامات واکنش اضطراری نیز نقش مردم حائز اهمیت بسیار است. تجربه زمین لرزه های مهم به وقوع پیوسته در یک یا دو دهه اخیر نیز مبین آن است که با توجه به حجم عظیم خسارات و ویرانیها، دولت به تنهایی قادر به انجام عملیات نجات و امداد رسانی به کلیه آسیب دیدگان نبوده است. به عنوان نمونه، براساس آمارهای موجود پس از زلزله ۱۹۹۵ کوبه، حدود ۲۰ هزار نفر از زیر آوار زنده بیرون آورده شدند که از این تعداد ۱۵۰۰۰ نفر توسط مردم و همسایگان و تنها ۵۰۰۰ نفر توسط نیروهای امدادی نجات یافتند [۱].

توصیه بر این است که مشارکتهای هدایت شده که

1. Top-Down
2. Horizontal Network
3. Bottom-Up

۳-۱- ابعاد فیزیکی

سازمانهای محله‌ای باید متناسب با تراکم جمعیت، پراکنش زیرساختهای موجود، ابعاد هندسی محله، ساختارها و وضعیت کاربریها تعریف گردند؛ به نحوی که امکان ارائه خدمات و آموزشهای لازم در سطح قابل قبولی میسر باشد.

۳-۲- ابعاد اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی

ساختار سازمانهای محلی باید متناسب با شرایط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نواحی شهری تعیین شود. به عنوان نمونه، در برخی از محلات، مساجد می‌توانند مکان مناسبی برای ایجاد سازمانهای محلی مدیریت بحران محسوب گردند و در برخی مناطق، مدارس و یا انجمنهای شورایی کارآیی بهتری دارند.

۳-۳- ابعاد مدیریتی و تشکیلاتی

واگذاری وظایف به افراد و یا سازمانهای محلی باید بر اساس نقش، سابقه و توان آنها صورت گیرد. در واقع سازماندهی و ارتباط بین سازمانهای محلی، مردم و مسؤولان اهمیت ویژه‌ای در تأثیرگذاری این نهادها در انجام امور پیشگیری و مدیریت بحران در سطح محلی دارد. بدین ترتیب، لازم است این نهادها از سازوکار مدیریتی و ساختار سازمانی مناسبی برخوردار باشند تا علاوه بر تعامل با کلیه نهادهای ذی‌ربط، تأثیرگذار باشند.

در حال حاضر در خصوص سازماندهی و ارزیابی تشکلات محله‌ای راهبردهایی از سوی انجمن برنامه‌ریزان آمریکایی تنظیم شده است که این راهبردها مواردی را برای شکل‌گیری و فعالیت سازمانهای ذی‌ربط ارائه می‌دهد. این راهبردها که در دو گروه اصلی شکل و ترکیب محله و ویژگیهای سازمان سازمان دسته‌بندی می‌شوند، در جدول (۱) آورده شده است.

براساس این راهبردها، ویژگیهای یک سازمان محله‌ای مناسب عبارتند از:

- کارکردهای متنوعی نظیر شرکت در اقدامات ارتقاء رفاه محله داشته باشد تا از این طریق در زندگی روزمره ساکنان اثرگذار باشد؛
- برای گروههای مختلف و به روشهای گوناگون رفت و آمد میسر باشد. این نکته بیانگر آن است که مرز و

حدود محله به اندازه‌ای باشد که دسترسی به کلیه نقاط آن آسان باشد. این امر بویژه در شهرهای بزرگی چون تهران اهمیت دارد؛

- ارتباطات اجتماعی ساکنان را افزایش دهد و فعالیتهای همگانی را تشویق کند؛
- با مشارکت ساکنان، ایمنی و امنیت محله را ارتقا دهد؛
- با نیازها و تغییرات گوناگون محله قابل انطباق باشد و بدین طریق پایدار بماند؛
- بر محیط طبیعی و اجتماعی محله تأمان اثر گذارد؛
- در برابر خطرها و مشکلات روزمره پاسخگو باشد تا از این طریق اعتماد و همکاری ساکنان را جلب نماید و فعالیتهای خود را توسعه دهد.

جدول (۱): راهبردهای سازماندهی و ارزیابی تشکلات محله‌ای

راهبردهای ویژگیهای سازمان	راهبردهای شکل و ترکیب سازمان
تعیین نمادی برای محله	مشخص بودن مرز و حدود محله و نوع فعالیت سازمان
ایجاد جذابیت بصری در محیط محله	هماهنگی میان سازمان و محیط طبیعی و اجتماعی
هماهنگی میان طرح ساختمانها و طراحی شهری محله	مشخص بودن دسترسی به مراکز عمومی نظیر مراکز تجاری، مدارس، پارکها و فضاهای عمومی در محله
حفظ ویژگیهای جامعه محلی و تأکید بر آنها	تأثیر در روابط اجتماعی در محله و تشویق به همکاریهای جمعی بین ساکنان
حفظ و بکارگیری تاریخچه شکل‌گیری محله	تأثیر بر امنیت محله و افزایش ایمنی
همگام بودن با تغییرات محله	ایجاد هماهنگی بین محیط فیزیکی و اجتماعی در محله

۴- نقش سازمانهای محله‌ای در کاهش خطرپذیری لرزه‌ای

سازمانهای محله‌ای می‌توانند اقدامات مختلفی را برای کاهش خطرپذیری لرزه‌ای (چه در بعد پیشگیری و چه در بعد آمادگی) و بهبود توان پاسخگویی به آثار بحران انجام دهند. البته انجام این اقدامات بدون همکاری ساکنین، سازمانهای دولتی و نیمه دولتی موجود امکانپذیر نخواهد بود و بدین ترتیب لازم است برای ایجاد چنین سازمانهایی راهکارهای فعال نمودن کلیه این عوامل ارائه شود. در قسمتهای بعد برخی از مهمترین نقشهای سازمانهای محلی

در زمان پیش و پس از وقوع زلزله شرح داده شده است.

۴-۱-۲- اجرای برنامه‌های کاهش خطرپذیری با مشارکت

مردمی

آگاه نمودن ساکنان محله از خطرهای محتمل ناشی از وقوع زلزله می‌تواند نقش مهمی در ارتقای آمادگی آنها برای مشارکت در برنامه‌های کاهش خطرپذیری لرزه‌ای داشته باشد. مقاومت‌سازی ساختمانهای عمومی نظیر مدارس و تخصیص فضاهایی برای مدیریت بحران محلی که می‌توانند به حفظ جان دانش‌آموزان در هنگام وقوع زلزله و یا تأمین فضای مورد نیاز برای تخلیه امن اضطراری منجر گردند، از جمله طرحهایی است که می‌توان با مشارکت ساکنان محله به انجام رساند.

۴-۱-۳- آموزش و اطلاع‌رسانی مدیریت بحران محلی

یکی دیگر از اقدامات قابل اجرا توسط سازمانهای محله‌ای، برنامه‌ریزی برای افزایش آمادگی و آگاهی مردم نسبت به لزوم پیشگیری و نیز نحوه مقابله با آثار زلزله است. بدین منظور، این سازمانها می‌توانند با دعوت از متخصصان ذی‌صلاح در سطح محله دوره‌هایی را برگزار نمایند و آموزشهایی نظیر روشهای کاهش خطرپذیری، مقاومت‌سازی، کمکهای اولیه، مقابله با آتش و سایر موارد ارائه نمایند. از جمله روشهای افزایش آگاهی ساکنان محلی که توسط سازمانهای محله‌ای قابل اجراست، تهیه نقشه ایمنی محله می‌باشد. بدین منظور از مردم خواسته می‌شود تا مناطق با خطرهای محتمل، امداد رسانی و اسکان اولیه را در محل زندگی خود شناسایی و روی نقشه اجرا نمایند تا بدین وسیله هم با امکانات موجود در محل زندگی خود بیشتر آشنا شوند و هم در صورت رخداد سانحه با آگاهی بیشتری عمل نمایند. سازمانهای محلی در شهر کوبه با کمک ساکنان چنین نقشه‌هایی را تهیه می‌کنند (شکل ۲).

شکل (۲): نقشه ایمنی محله واکاماتسو در شهر کوبه [۳]

۴-۱-۱- نقش سازمانهای محله‌ای در زمان پیش از رخداد

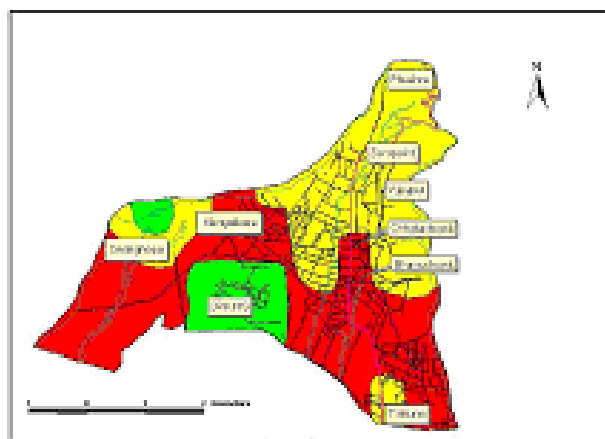
سانحه

سازمانهای محله‌ای در زمان پیش از رخداد زلزله می‌توانند فعالیتهای گوناگونی در زمینه‌های تهیه نقشه خطر، اجرای برنامه‌های کاهش خطرپذیری، آموزش، اطلاع‌رسانی و تدوین زیرساختهای لازم برای مقابله با بحران در سطح نواحی داشته باشند. در واقع، این سازمانها از طریق بهبود امور رفاهی محله می‌توانند بعضی از اقدامات مربوط به کاهش خطر، نظیر آموزش کمکهای اولیه، اطفای آتش و نحوه خروج از ساختمانهای بلندمرتبه را به ساکنان بیاموزند. در ادامه، به نمونه‌هایی از فعالیتهای این سازمانها در زمان پیش از رخداد اشاره شده است.

۴-۱-۱-۱- تهیه نقشه خطر زلزله و برگزاری کارگاههای

آشنایی مردم با خطر

سازمانهای محله‌ای با کمک مشاورین تخصصی ذی‌ربط می‌توانند نقشه‌های موجود خطر زلزله را ساده‌سازی نمایند؛ به طوری که برای ساکنان محل قابل یادگیری و استفاده باشند. این مخاطرات در جلساتی با ساکنان نواحی مختلف می‌توانند به صورت تفصیلی توضیح داده شوند. تهیه و ارائه چنین نقشه‌هایی نقش مهمی در شناخت خطر و ایجاد انگیزه در مردم برای مشارکت در انجام اقدامات کاهش خطرپذیری دارد (شکل ۱). نمونه چنین اقدامی در نپال از طریق برگزاری کارگاه انجام شده است.

شکل (۱): تهیه نقشه ساده شده آسیب‌پذیری ساختمانها در یکی از مناطق شهر کاتماندو توسط سازمانهای محله‌ای [۲]

الف: کاتماندو، نیپال

ب: توکیو، ژاپن

تصویر(۲): ذخیره سازی اقلام ضروری و امکانات نجات و امداد در سطح محله برای استفاده در مواقع بحران [۵ و ۶]

- افزایش آمادگی ساکنان محله در مواجهه با خطرهای احتمالی؛
- همکاری با شهرداریها و سایر ادارات دولتی برای کنترل و ارتقای کیفیت ساخت و ساز ایمن در برابر زلزله؛
- بررسی امکان بروز آتش سوزی در صورت رخداد سانحه و انجام تمهیدات محلی لازم برای مقابله با آن؛
- شناسایی و تجهیز فضاهای موجود در سطح محله برای استفاده در زمانهای پیش و پس از رخداد سانحه؛
- شناسایی و علامتگذاری مسیرهای ورودی و خروجی منطقه به منظور توسعه مسیرهای تخلیه امن و معابر امداد رسانی یا آتش نشانی؛
- مشارکت در تهیه بانکهای اطلاعاتی دقیق از سطوح محلی برای شناخت وضعیت آسیب پذیری و جمع آوری اطلاعات جمعیتی مورد نیاز نظیر آمار گروههای اجتماعی آسیب پذیر (سالمدان، معلولان و

۴-۱-۴- ایجاد گروههای داوطلب واکنش اضطراری محلی

سازمانهای محله‌ای می‌توانند با ایجاد گروههای داوطلب واکنش اضطراری و ارائه آموزشهای ویژه، نقش مهمی در ارتقای عملیات نجات و امداد و سایر موارد مرتبط پس از وقوع زلزله داشته باشند [۴]. نحوه سازماندهی این گروهها و تضمین استمرار فعالیتهای آنها نیازمند برنامه‌ریزیهای متناسبی می‌باشد که لازم است با مشارکت متخصصین ذی‌ربط و سازمانهای مسؤول واکنش اضطراری (نظیر هلال احمر) تهیه گردد. در ژاپن و نیپال گروههای داوطلب واکنش اضطراری شکل گرفته‌اند و در زمینه فعالیتهای ذی‌ربط آموزشی می‌بینند (تصویر ۱).

تصویر (۱): آموزشهای مخصوص داوطلبین مقابله با آثار زلزله در ژاپن [۵ و ۶]

۴-۱-۵- توسعه زیرساختهای لازم برای مقابله با بحران در

سطح محلات

از دیگر اقدامات قابل اجرا توسط سازمانهای محله‌ای در سطح محلات شهری، ایجاد امکانات مورد نیاز عملیات جستجو، نجات، امداد و اسکان موقت است. به عنوان مثال، برخی از اقلام مورد نیاز برای اقدامات واکنش اضطراری (نظیر نردبان، بیل و کلنگ، آب و آذوقه اضطراری، چادر و ...) قابل نگهداری در کانتینرها و یا اتاقکهای کوچکی است که می‌توانند با مشارکت مردم و سازمانهای دولتی یا خصوصی تهیه و نصب گردند. در محلات شهرهای توکیو و کاتماندو اقلام ضروری برای امداد رسانی پیش‌بینی و تأمین شده‌اند (تصویر ۲).

۴-۱-۶- سایر موارد

از دیگر اقدامات سازمانهای محله‌ای برای آمادگی در برابر زلزله می‌توان به موضوعات زیر اشاره نمود:

- شناخت و معرفی سناریوی خطر زلزله در سطح محلات؛

آب، غذا، مایحتاج اولیه زندگی، دسترسی به زیر ساختها، برقراری ارتباط با خارج از محله، امنیت و در دوره اسکان موقت نیز علاوه بر موارد ذکر شده شامل اشتغال و فعالیتهای روزمره می‌شود. سازمانهای محله‌ای در تأمین هر یک از این موارد با همکاری ساکنان و کمک دولتهای محلی می‌توانند نقش اصلی را برعهده بگیرند تا امکان خدمات‌رسانی مناسب به بازماندگان سوانح فراهم شود.

۴-۲-۴-۴- تأمین امنیت جانی و مالی بازماندگان پس از زلزله
در شرایط اضطراری پس از سانحه که امکان برقراری فوری نظم و امنیت توسط پلیس و نیروهای انتظامی امکانپذیر نمی‌باشد، ساکنان با مشارکت یکدیگر می‌توانند در برقراری نظم و امنیت منطقه خود مؤثر باشند. در صورت فعال بودن سازمانهای محلی پیش از رخداد سانحه، امکان کنترل رفت و آمدها، خروج وسایل و ورود افراد بیگانه توسط ساکنان محلات امکانپذیر است که اقدامات مهمی در تأمین امنیت مناطق به شمار می‌روند.

۴-۲-۵- مشارکت در بازسازی

در دوره بازسازی انجام هرگونه اقدامی در مناطق آسیب‌دیده نظیر تعریض خیابانها، بازسازی و اصلاح واحدهای مسکونی، گسترش فضاهای سبز و باز و از این قبیل بدون همکاری و مشارکت مردم محل موفقیت‌آمیز نخواهد بود. بدین منظور سازمانهای محله‌ای می‌توانند نقش مهمی در پر کردن خلأ میان ساکنان و دولت محلی ایفا نمایند تا ضمن آگاه‌سازی آنها از برنامه‌های مورد نظر، بازخوردها را نیز به مسؤولین ذی‌ربط منتقل نمایند و امکان ایجاد محیط زیست منطبق با خواسته مردم محل فراهم گردد. در بازسازی شهر کوبه پس از زلزله سال ۱۹۹۵، بازسازی در محلاتی که سازمانهای محلی از قبل شکل گرفته بودند سریعتر و آسانتر از سایر نواحی شهر بود [۷].

۴-۲-۶- سایر موارد

دیگر اقدامات سازمانهای محله‌ای عبارتند از:
- بهبود کارآیی عملیات مقابله با پیامدهای زلزله از طریق ایجاد هماهنگی بهتر میان مردم و سازمانهای مسؤول مدیریت بحران؛
- مشارکت در راه‌اندازی سریعتر زیرساختها و شریانهای

کودکان) و نیازهای هر یک پس از وقوع سوانح؛
- برگزاری نمایشگاهها، یادواره سوانح و سایر فعالیتهای آموزشی- ترویجی.

۴-۲- نقش سازمانهای محلی در زمان پس از رخداد سانحه

سازمانهای محله‌ای در زمان پس از رخداد زلزله می‌توانند فعالیتهای گوناگونی در زمینه‌های نجات و امداد، تأمین سرپناه اضطراری، پشتیبانی واکنش اضطراری و ارائه خدمات ضروری به بازماندگان در دوره اسکان اضطراری و موقت و همکاری در بازسازی شهری داشته باشند. در صورت فعال بودن چنین سازمانهایی در زمان پیش از رخداد در مناطق شهری با توجه به حضور دائمی آنها، بازسازی با سرعت بیشتر و همکاری بهتر ساکنان صورت می‌گیرد و پیامدهایی چون وابستگی به دستگاههای دولتی و سازمانهای امدادرسانی خارجی را نخواهد داشت. نقش این سازمانها پس از سانحه در ادامه تشریح شده است.

۴-۲-۱- مشارکت در فعالیتهای نجات و امداد

سازمانهای محله‌ای با برنامه‌ریزی و تشکیل گروههای نجات و امداد با هماهنگی مسؤولین ذی‌ربط و آموزش اصول و مبانی امدادرسانی به ساکنان محله می‌توانند موجب تسریع و سهولت عملیات نجات و امدادرسانی شوند. با توجه به نقش مؤثری که ساکنان محلات در نجات آسیب‌دیدگان از سوانح ایفا می‌کنند هر گونه آموزش به آنان و تشکیل و تجهیز گروههایی بدین منظور به استفاده هر چه بهتر و سریعتر از زمان در پس از وقوع سانحه کمک شایانی می‌کند.

۴-۲-۲- تأمین سرپناه اضطراری

سازمانهای محله‌ای با برنامه‌ریزی برای استفاده از اماکن عمومی مقاوم در برابر زلزله (نظیر مدارس و ساختمانهای دولتی)، تأمین چادر و یا فراهم نمودن امکانات در محلهای انتخابی برای ایجاد اردوگاه می‌توانند به برپایی هر چه سریعتر سرپناه اضطراری و موقت کمک شایانی نمایند.

۴-۲-۳- ارائه خدمات ضروری به بازماندگان در دوره اسکان اضطراری و موقت

خدمات ضروری در دوره اسکان اضطراری شامل تأمین

و در پاسخ‌دهی به آثار سوانح نقش بسیار مهمی دارند. این نقش، وابسته به میزان آگاهی و نگرش آنها درخصوص سوانح و اتخاذ تصمیم لازم برای کاهش خطرهای مرتبط است. علاوه بر آن، نقش اصلی را در انجام اقدامات لازم پیش و پس از وقوع بحران بر عهده خواهند داشت. برخی از اقدامات ساکنان در این راستا عبارتند از:

- ارائه پاسخهای فوری نظیر خودامدادی و دگرامدادی، مقابله با آتش در منازل و تأمین اقلام لازم پس از سانحه؛

- تصمیم‌گیری در مورد برنامه‌ریزیهای بلندمدت نظیر بیمه منازل در برابر زلزله یا آتش‌سوزی که موجب بهبود سریعتر آثار سوانح می‌شود.

فعالیت‌های قابل انتظار از سوی ساکنان پس از سانحه برخاسته از اقداماتی پیش از آن است. به عنوان مثال، در صورت شرکت در دوره‌های کارآموزی امداد و نجات، امکان ارتقای امداد رسانی بعد از وقوع زلزله وجود خواهد داشت. در صورت آشنایی با فرهنگ مقاوم‌سازی و انجام اقدامات لازم به منظور ایمن‌سازی منازل، خسارات انسانی و مادی در صورت وقوع سوانح به حداقل می‌رسد. بیمه منزل در برابر زمین‌لرزه نیز موجب جبران سرمایه از دست رفته خواهد شد. خلاصه‌ای از فعالیت‌های ساکنان، مربوط به پیش و پس از وقوع سانحه در جدول (۲) ارائه شده است [۱].

جدول (۲): اقدامات ساکنان قبل از زلزله و نتایج آن بعد از وقوع بحران

اقدامات	نتایج
شناسایی محل سکونت خود از نظر شبکه معابر و دسترسی‌ها	دسترسی سریعتر و آسانتر به سرپناهها
شرکت در دوره‌های آموزشی امداد و نجات	حفظ جان و زندگی خود و افراد خانواده
تهیه لوازم و یادگیری روشهای مقابله با آتش‌سوزی	جلوگیری از آتش‌سوزی
شناسایی نقاط امن در منزل	جلوگیری از صدمات انسانی
مقاوم‌سازی منزل	جلوگیری از فرو ریختن ساختمان و خسارات شدید
بیمه کردن منزل در برابر زلزله و آتش‌سوزی	کاهش آثار اقتصادی زلزله
تأمین ضروریات اولیه در منزل نظیر آب آشامیدنی، غذا و ...	تأمین امکان زندگی در روزهای اولیه
شناسایی چگونگی دسترسی به بیمارستانها و مراکز درمانی	دسترسی سریعتر به مراکز درمانی

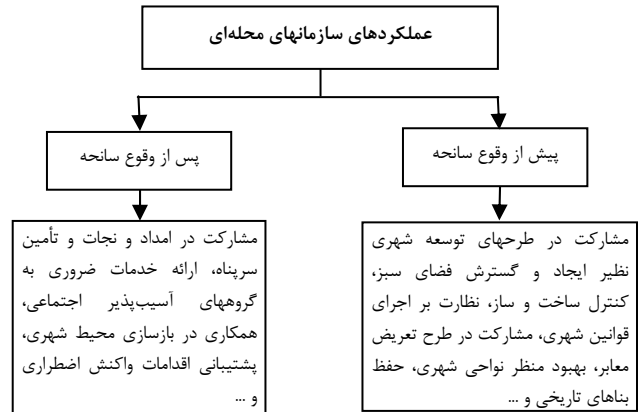
حیاتی آسیب‌دیده شهر پس از وقوع زلزله؛

- تهیه اقلام مورد نیاز محله بعد از وقوع بحران؛

- مشارکت در انجام کمکهای اولیه برای مصدومین؛

- مشارکت در اطلاع‌رسانی بحران.

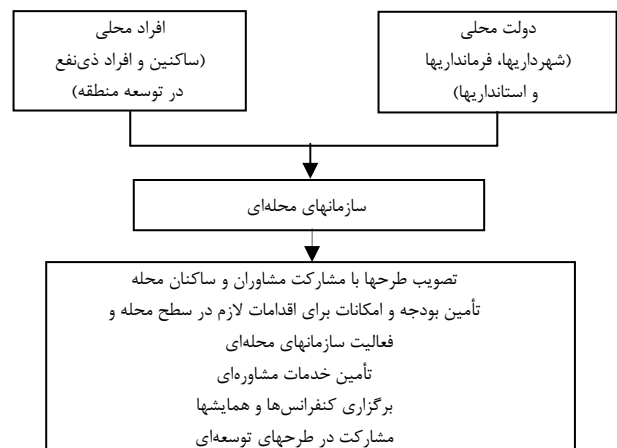
برخی از عملکردهای سازمانهای محله‌ای پیش و پس از وقوع زلزله در شکل (۳) نشان داده شده است [۱].

شکل (۳): ساختار و وظایف سازمانهای محلی در زمان قبل و بعد از رخداد زلزله

۵- گروههای مؤثر در سازمانهای محله‌ای

ساکنان منطقه، اعضای سازمانها و مقامات دولت محلی از گروههای مؤثر در ساختار سازمانهای محله‌ای هستند. در واقع این سازمانها، رابط میان ساکنان و مقامات دولت محلی می‌باشند (شکل ۴). در ادامه، نقش هر یک از این اعضا در سازمانهای محله‌ای و ارتباط آنها با یکدیگر شرح داده شده است [۱].

شکل (۴): گروههای تشکیل‌دهنده سازمانهای محله‌ای

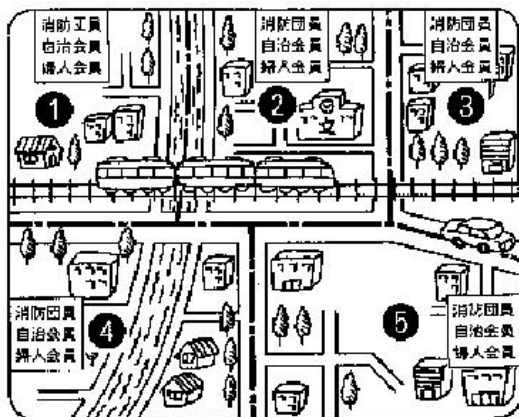
۵-۱- نقش ساکنان در سازمانهای محله‌ای

ساکنان محله در چگونگی شکل‌گیری محل زندگی خود

اقتصادی و اجتماعی در آن دخیل است؛ ولی به صورت تجربی می‌توان تعداد ۱۰۰۰ تا ۵۰۰۰ نفر را در شهرهای بزرگ به عنوان مبنای اولیه در این رابطه در نظر گرفت. باتوجه به اینکه تراکم و پراکندگی جمعیت در شهرها و بویژه شهرهای بزرگ تابعی از قیمت زمین، مسکن و شرایط اقتصادی ساکنان است، پیروی از معیار جمعیتی می‌تواند موجب تمرکز سازمانها در بعضی از مناطق شهری و ایجاد مشکلاتی در عملکردهای این نهادها شود.

۲-۶- شکل‌گیری سازمانهای محله‌ای بر مبنای زیرساختهای موجود

در این نوع ناحیه‌بندی با توجه به زیرساختهای موجود در هر منطقه می‌توان آن را به نواحی کوچکتری تفکیک نمود؛ به نحوی که امکان ایجاد سازمانهای محله‌ای بر این اساس در آنها وجود داشته باشد. برخی از زیرساختهای مورد نیاز برای سازماندهی سازمانهای محله‌ای عبارتند از: دسترسی به ساختمانهای عمومی مقاوم در برابر زلزله برای برگزاری جلسات، سمینارهای همگانی و... وجود مکانهایی به منظور سرپناه، دسترسی به منابع آب برای شرایط اضطراری (چاه، منابع آب اضطراری و...)، وجود راههای ایمن دسترسی به خارج از منطقه و... به عنوان نمونه، می‌توان از وجود مدارس ایمن در برابر زلزله به عنوان زیرساخت فیزیکی مناسبی برای ایجاد سازمانهای محله‌ای استفاده نمود و بر اساس مشخصات آن، محدوده تحت پوشش را تعیین نمود. در شهر کوبه تقسیم‌بندی مناطق شهری بر اساس امکانات دسترسی به آب و مقابله با آتش در مواقع اضطراری صورت گرفته است (شکل ۵).

شکل (۵): ایجاد سازمانهای محله‌ای بر مبنای وجود زیرساختهای شهری در یکی از محلات کوبه، ژاپن [۱۷]

۵-۲- نقش نمایندگان دولت محلی در سازمانهای محله‌ای

معمولاً دولتها براساس قوانین، موظف به انجام اقدامات لازم در پیش و پس از وقوع سوانح به منظور کاهش خطرپذیری و مدیریت بحران می‌باشند. با توجه به نقش سازمانهای محله‌ای در این اقدامات انتظار می‌رود که دولتها از فعالیتهای سازمانهای محله‌ای به نحو مناسبی حمایت نمایند. برخی از این موارد عبارتند از:

- گردآوری اطلاعات لازم در مورد نوع و وضعیت خطرها و قرار دادن آنها در اختیار سازمانهای محله‌ای؛
- برنامه‌ریزیهای لازم برای پیشگیری و مقابله قبل و بعد از وقوع سانحه با مشارکت مردم محله‌ها و مناطق در معرض خطر؛
- تدوین سناریوی وضعیت منطقه بعد از وقوع سانحه؛
- تعیین و اجرای اولویتهای مربوط به اقدامات لازم پیش و پس از وقوع سانحه؛
- کمک در تأمین نیروی انسانی متخصص مورد نیاز سازمانهای محلی.

۶- معیارهای شکل‌گیری و گسترش سازمانهای محله‌ای در سطح مناطق شهری

باتوجه به نقش و اهمیت سازمانهای محله‌ای در زمان پیش و پس از وقوع سانحه، لازم است نسبت به توسعه آنها در محیطهای شهری قبل از وقوع سوانح طبیعی اقدامات لازم را انجام داد. در این راستا، تاکنون معیارهای واحدی چه در سطح ایران و چه در سایر نقاط جهان ارائه نشده است؛ ولی پارامترهایی را می‌توان برای سازماندهی این تشکلهای دیدگاه برنامه‌ریزی و طراحی شهری مورد توجه قرار داد که برخی از آنها در قسمتهای بعد مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

۶-۱- شکل‌گیری سازمانهای محله‌ای بر مبنای جمعیت

میزان تراکم جمعیت و چگونگی پراکنش آن در هر منطقه، معیار مناسبی برای ناحیه‌بندی و ایجاد سازمانهای محله‌ای است. در واقع به ازای تعداد معینی از جمعیت و چگونگی پراکندگی آنها، می‌توان سازمانهای محله‌ای را شکل داد و فعالیتهای آنها را برنامه‌ریزی نمود. معیار استاندارد برای تعیین تعداد جمعیت مورد نظر برای ایجاد سازمانهای محله‌ای کاهش خطرپذیری و مدیریت بحران وجود ندارد و عوامل مختلفی نظیر مسائل فرهنگی،

به این موارد و تفکیک بافتهای شهری بر این مبناست. البته در این روش لازم است به وجود قشرهای متفاوت فرهنگی-اجتماعی در بافت غالب شهری نیز توجه و روشها و انگیزه-هایی را برای مشارکت آنها نیز فراهم کرد [۶].

۶-۵- شکل گیری سازمانهای محله‌ای بر مبنای پارامترهای موردی

برخی خصوصیات فیزیکی یا اجتماعی در مناطق شهری می‌تواند به ایجاد سازمانهای محله‌ای ویژه‌ای منجر گردند که برنامه‌ها و راهبردهای آنها متفاوت با سایر سازمانهای مشابه باشد. به عنوان نمونه، برای برنامه‌ریزی ایجاد سازمانهای محله‌ای در مناطقی که در معرض مخاطرات زمین‌شناسی خاص (نظیر زمین‌لغزش) یا مخاطرات ناشی از صنایع خطرناک قرار دارند و یا مسائل خاص زیست محیطی در آن مناطق وجود دارد، برنامه‌ها و امکانات ویژه‌ای مورد نیاز است که در سایر مناطق مورد توجه نیستند. در این شرایط، معیارهای ویژه‌ای برای شکل‌گیری سازمانهای محله‌ای باید تعریف گردد که بتوانند پاسخگوی مسائل قابل پیش‌بینی باشند.

۷- ساختار اقتصادی سازمانهای محله‌ای

منابع رسمی و غیررسمی به عنوان دو منبع اصلی برای تأمین اعتبار مورد نیاز سازمانهای محله‌ای برای فعالیتهای روزمره یا انجام طرحهای مرتبط پیش‌بینی شده است. منابع رسمی عمدتاً از سوی دولت محلی تأمین می‌گردد و شامل کمکهای بلاعوض یا وامهای بدون بهره است. این کمکها قبل از رویداد زلزله صرف آموزش، ایجاد زیرساختهای لازم برای مدیریت بحران در سطح محله و سایر اقدامات پیشگیرانه می‌گردد و بعد از وقوع سانحه عمدتاً برای کمک به خسارت‌دیدگان، بازسازی مسکن و دوباره فعال کردن صنایع و سایر طرحهای فرهنگی و آموزشی به کار می‌روند. این منابع همچنین برای اجرای طرحهایی که از سوی ساکنان مناطق آسیب‌دیده سازماندهی می‌شود، استفاده از مشاوران و تأمین هزینه‌های تجهیز فضاهای عمومی و مجتمع‌های مسکونی نیز می‌توانند مورد استفاده قرار گیرند. منابع غیررسمی توسط بخش خصوصی و به صورت کمکهای داوطلبانه ساکنان محل ارائه می‌شوند. اگر چه،

۶-۳- شکل‌گیری سازمانهای محله‌ای بر مبنای آسیب‌پذیری

در تشکیل سازمانهای محله‌ای برای پیشگیری و مقابله با سوانح طبیعی نظیر زلزله، آسیب‌پذیری بافتهای مسکونی از اهمیت زیادی برخوردار است. در برخی نقاط جهان در بافتهای فرسوده بدون توجه به تراکم جمعیت یا وجود زیرساختها، سازمانهای محله‌ای آمادگی در برابر زلزله شکل گرفته است. به عنوان نمونه می‌توان به محله سومیدا در توکیو ژاپن اشاره نمود. این محله بافت فرسوده و آسیب‌پذیری در برابر زلزله دارد و به دلیل عدم استطاعت مالی ساکنان، امکان بازسازی و مقاوم‌سازی آن تاکنون فراهم نشده است. به همین دلیل، دولت محلی برنامه ایجاد سازمانهای محله‌ای در این منطقه را در دستور کار قرار داده است. در حال حاضر، چندین نهاد مردمی در امر مدیریت بحران در این محله فعال است که برنامه‌های آموزشی آمادگی در برابر زلزله و اقدامات پیشگیرانه (نظیر ایجاد و تجهیز فضاهای تخلیه امن، تهیه آب و امکانات اضطراری و ...) را با هماهنگی دولت محلی و ساکنان محل به انجام می‌رسانند (تصویر ۳).

تصویر (۳): امکانات تعبیه شده مدیریت بحران در بخش سومیدا در توکیو [۵ و ۶]

۶-۴- شکل‌گیری سازمانهای محله‌ای بر مبنای مطالعات فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی

گروههای با وضعیت فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی مشابه، به مشارکت در برنامه‌های دسته‌جمعی و عمومی تمایل بیشتری دارند. بدین ترتیب یکی از روشهای مناسب برای ایجاد سازمانهای محله‌ای در سطح جوامع شهری توجه

۸-۲- طرح دوام (گروه داوطلب واکنش اضطراری محله)

در راستای تحقق اهداف توسعه مردم محور، افزایش مشارکت مردم و کارآمد شدن هر چه بیشتر سیستم مدیریت بحران شهر تهران برای امداد رسانی بهینه و به هنگام در دقایق اولیه بحران، سازمان پیشگیری و مدیریت بحران شهر تهران مصمم به اجرای طرح ایجاد گروه‌های داوطلب واکنش اضطراری در سطح محلات شهر تهران با همکاری آژانس توسعه و همکاری سوئیس گردید. در این طرح آزمایشی، ۵۰ تا ۶۰ نفر از ساکنین واجد شرایط محلات مناطق منتخب (۴، ۶، ۸، ۱۰ و ۱۷) پس از طی دوره‌های آموزشی مرتبط با بحران و مدیریت آن شامل امداد و نجات، کمک‌های اولیه، اطفای حریق، گروه داوطلب واکنش اضطراری محله (دوام) را تشکیل دادند. دفتر مدیریت بحران محله، در محله‌های شهر تهران برای اجرای "طرح تشکیل گروه‌های داوطلب واکنش اضطراری محله" (دوام) ایجاد می‌شود. این دفتر تحت نظر دبیر شورایی محله که در این طرح دبیر دفتر مدیریت بحران خواهد بود، اداره می‌گردد. هدف نهایی این طرح، تقویت ظرفیت ساکنان محلات در زمینه آمادگی، واکنش و بازسازی پس از حوادث، برای کاهش مخاطرات از طریق ایجاد و مرتبط نمودن ظرفیت مقابله ساکنین محلی و سپس برقراری ارتباط این شبکه ارتباطی با دفاتر ستادهای مدیریت بحران مناطق و در نهایت سازمان پیشگیری و مدیریت بحران شهر تهران است [۹].

برای تحقق این هدف عمده، فعالیتهایی که در این طرح انجام می‌گیرد سازماندهی، آموزش و تجهیز داوطلبان محلی است.

تراکم ساختمانی، تراکم جمعیت، وضعیت اجتماعی و اقتصادی، فضای باز، عرض خیابان، ساختمانهای مهم عمومی، تسهیلات و یا منابعی که می‌تواند خطر سانحه را کاهش یا افزایش می‌دهد، وجود پایه و بنیادی برای شکل‌گیری داوطلبان محلی مقابله با آثار سانحه (نظیر شوراهای فعال شهر، همکاری با ساکنان ناحیه)، همکاری و حمایت شهرداری ناحیه، معیارهای انتخاب محلات بودند [۱۰].

روشهای آگاهی دهی در این طرح متفاوت بود و فعالیتهایی نظیر پوستر، بروشور، برگزاری نمایشگاههای

منابع مذکور در مقایسه با اعتبارات رسمی ناچیز است، ولی در تأمین نیازهای اولیه برای برخی طرحهای اولویت‌دار بسیار مفید است. این منابع می‌توانند از طرق مختلف نظیر اعلام در مکانهای عمومی جمع‌آوری شوند.

۸- اقدامات صورت گرفته در ایران در خصوص سازمانهای محلی

اقدامات صورت گرفته در این زمینه در ایران جدید است و سازمانهای تحقیقاتی خارج از کشور در این امر همکاری داشته‌اند. از جمله فعالیتهای انجام شده می‌توان به موارد زیر اشاره نمود.

۸-۱- برگزاری کارگاه

در طرح مشترک جایکا و سازمان مدیریت بحران شهر تهران کارگاههایی برای ساکنان محلات این شهر برگزار شده است. در این کارگاهها، نقشه‌هایی توسط مردم تحت عنوان نقشه ایمنی محله تهیه و از مردم خواسته شد در این نقشه‌ها مکانهای مهم در مواقع اضطراری نظیر مسیرهای خروج اضطراری و یا سرپناها را مشخص سازند. این کار سبب شد تا ساکنان محلات درک بهتر و دقیق‌تری در مورد محل زندگی خود داشته باشند و در صورت بروز سانحه نیز به گونه مؤثرتری قادر به نجات و امداد خود و نزدیکان خود باشند (تصویر ۴).

تصویر (۴): تهیه نقشه ایمنی در سطح محله‌ای در تهران توسط

ساکنین محل [۸]

۹- نتیجه گیری

سازمانهای محله‌ای می‌توانند نقشهای گوناگونی را برای کاهش خطرپذیری لرزه‌ای در زمان پیش و پس از رخداد سانحه انجام دهند. براساس تجربیات موجود، در زمان پیش از رخداد سانحه، این سازمانها می‌توانند در آگاه کردن ساکنان و تشویق آنان به مشارکت در فعالیتهایی چون تهیه نقشه خطر زلزله، برگزاری کارگاهها و مانورهای تخلیه امن اضطراری، کمکهای اولیه و مقابله با آتش، ایجاد گروههای داوطلب واکنش اضطراری محلی و توسعه زیرساختهای لازم برای مقابله با بحران در سطح محلات، مؤثر باشند. در زمان پس از رخداد سانحه نیز می‌توانند نقش مؤثری در نجات و امداد اضطراری، تأمین سرپناه اضطراری، ارائه خدمات ضروری به بازماندگان در دوره‌های اسکان اضطراری و موقت و همکاری در بازسازی شهری داشته باشند.

البته، فعالیت چنین سازمانهایی منوط و مشروط به همکاری ساکنان محلات است و این همکاری بسته به اعتماد ساکنان به این سازمانهاست. با توجه به این نکات درخصوص برنامه‌ریزی و سازماندهی این سازمانها در ایران موارد زیر پیشنهاد می‌شوند:

الف) مطالعه سازماندهی تشکلات محلی از سوی

دانشگاهها و مراکز تحقیقاتی: چگونگی شکل‌گیری و فعالیت این سازمانها موضوعی است که باید در مراکز علمی و پژوهشی مطالعه شود تا روشهای گوناگون اجرای این طرح با توجه به شرایط کشور به دست آید. بدیهی است که در این صورت امکان برنامه‌ریزی و سازماندهی این تشکلات به منظور فعالیت آنها در بلندمدت فراهم می‌شود. در غیر این صورت نتیجه هرگونه اقدامی در این زمینه تنها به صورت تزیینی و مقطعی خواهد بود.

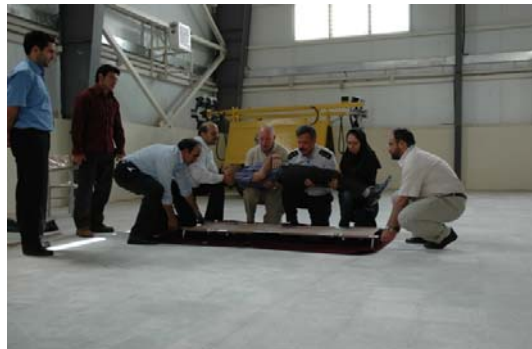
ب) ایجاد زیربنای لازم برای شکل‌گیری سازمانهای

محله‌ای مردم محور: مطالعات نشان می‌دهد که در اغلب شهرهای ایران از نظر اداری، محلات موجود فاقد تقسیم‌بندیهای اداری کوچک در سطح مورد نظر در سازمانهای محله‌ای می‌باشند؛ لذا در اولین مرحله لازم است ساختار اداری این تشکلات مشخص و نحوه تعامل و ارتباط آنها با مسؤولین و مردم شفاف گردد و منابع

مختلف، وب سایت و برگزاری کارگاه آموزشی را شامل می‌شد [۱۰].

در کنار این فعالیتهای آموزشی اقدامات دیگری نظیر ایجاد بانک داده محله، کارآموزی و آموزش به مربیان (تصویر ۵) نیز صورت گرفت.

طرح آزمایشی دوام از سال ۱۳۸۴ تا سال ۱۳۸۶ به طول انجامید و برای ادامه آن تا سال ۱۳۹۰ نیز برنامه‌هایی پیش‌بینی شده است. فعالیتهای طرح دوام در سال ۱۳۸۷ شامل تهیه برنامه‌ای برای حفظ و نگهداری گروههای تأسیس شده در پنج محله، برنامه‌ریزی برای اجرای طرح در ۲۲ محله (ناحیه)، انتخاب مشاور مادر در حداقل یک محله از ۲۲ ناحیه، کارآموزی و سازماندهی آموزش‌دهندگان و قانونی کردن ساختار دوام بود.

تصویر (۵): دوره‌های کارآموزی برگزار شده در طرح دوام

لازم به توضیح است که در شورای اسلامی شهر تهران نیز لایحه‌ای در خصوص تشکیل گروههای مدیریت بحران در محلات تهران به تصویب رسیده است. طبق این مصوبه، که بر اساس طرح دوام است، تشکیل گروههای داوطلبانه و مردمی مدیریت بحران در سطح محلات شهر تهران با محوریت شورایی‌های محلات شهر و استفاده از توان سازمانهای مردم نهاد تخصصی و گروههای داوطلب و خودجوش پیگیری می‌شود.

آنها از سوی مردم احساس شود. به این منظور، لازم است که این سازمانها در فعالیتهای روزمره محلات نظیر اقدامات رفاهی و بهبود شرایط ناحیه شرکت کنند. چنین فعالیتهایی شناسایی گروههای اجتماعی ساکن در محله و شرایط و نیازهای آنان را امکانپذیر می نماید. این مسأله موجب می شود که این سازمانها در شرایط عادی نیز کارآیی داشته باشند. نمونه هایی از چنین فعالیتهایی برگزاری مراسم در مناسبتهایی نظیر اعیاد و یا فعالیتهای فرهنگی است.

نکته پایانی اینکه با ایجاد سازمانهای محله ای نه تنها کاهش خطرپذیری شهرها امکانپذیر می گردد، بلکه ابزاری برای مدیریت بهتر شهری نیز فراهم می شود. در واقع، در مدیریت شهری رهیافتهای از پایین به بالا (نظیر آنچه که توسط سازمانهای محله ای شکل می گیرد)، برای جلب مشارکت مردمی و ایجاد امکان انتقال دیدگاههای سطوح پایین تر و بویژه ساکنان محلات به مسئولین از اهمیت ویژه ای برخوردارند. به عنوان نمونه، سازمانهای محله ای می توانند به منظور کنترل توسعه محلات و جلوگیری از تراکم بیش از حد آنها، اعلام خدمات و زیرساختهای مورد نیاز، مشارکت در نوسازی بافتهای فرسوده شهری و ایجاد دسترسی روان و آسان در سطح مناطق شهری و مواردی از این قبیل نیز نقش مهمی ایفا و به عنوان پل ارتباطی مقامات و ساکنان عمل نمایند.

۱۰- مراجع

۱. امینی حسینی، کامبد؛ منصوری، بابک؛ پویان، ژیلدا. (۱۳۸۵). *سند چشم انداز فعالیتهای گروه برنامه ریزی شهری - منطقه ای*. تهران: پژوهشگاه بین المللی زلزله-شناسی و مهندسی زلزله.
2. American Planning Association. (2009). *Characteristics and guidelines of great Neighborhood*. USA: Author. Available at: <http://www.planning.org/greatplaces/index.htm>
3. Dixit, A. (2005). *Community-centered earthquake mitigation-experience from Nepal*. Int. Framework for development of disaster reduction technology list on strategies on implementation strategies disaster reduction hyperbase, core member meeting (CMM) II. Buddha, Katmandu, Nepal.

مالی لازم برای فعال سازی آنها در نظر گرفته شود. در این خصوص می توان از معیارهای ارائه شده در این مقاله استفاده نمود. با توجه به شرایط موجود در کشور به نظر می رسد مکانهایی نظیر دفاتر مجتمع های مسکونی، شوراهای محل، مدارس، مساجد، مراکز فرهنگی، بهداشتی، ورزشی و امثال آنها می توانند به عنوان پایگاههایی برای ایجاد سازمانهای محله ای مورد توجه قرار گیرند.

پ) آموزش و اطلاع رسانی از عملکردهای سازمانهای

محله ای: آگاه سازی مردم از نقش سازمانهای محله ای در کاهش خطرپذیری و مدیریت بحران می تواند تأثیر مهمی در ایجاد و فعالیت این نهادها در جوامع شهری داشته باشد. اطلاع رسانی می تواند از طریق صدا و سیما، روزنامه ها و سایر شبکه های ارتباطی (نظیر اینترنت) و یا حتی به صورت مستقیم انجام شود. به عنوان نمونه، شورای محله یا مراکز سازمانهای غیردولتی که به طور مستقیم با مردم در ارتباط هستند می توانند در این رابطه مورد استفاده قرار گیرند. همچنین مساجد، مدارس و حتی خانه های بهداشت می توانند اطلاعات لازم را به مردم منتقل کنند.

ت) برنامه ریزی و پشتیبانی فعالیتهای سازمانهای

محله ای: به منظور اثربخشی بهتر فعالیتهای سازمانهای محله ای و نیز تضمین تداوم و پایداری این فعالیتهای لازم است ضمن تدوین برنامه کاری متناسب با فعالیتهای مورد نظر، پشتیبانی های لازم چه از دیدگاه مالی-تجهیزاتی و چه از دیدگاه علمی و فنی از این سازمانها به عمل آید تا امکان افزایش توان این سازمانها فراهم شود. در این راستا، لازم است توانمندیهای موجود در سطح محلات شناسایی شوند و زمینه مناسب برای استفاده از آنها برای بهبود ظرفیتهای و امکانات، ایجاد محیط فیزیکی مقاومتر، طراحی بهتر فضایی، روابط اجتماعی مناسب تر و مدیریت صحیح تر منطقه ایجاد شود.

ث) انجام امور روزمره محلات توسط سازمانهای محلی:

سازمانهای محلی در صورتی قادر به کسب اعتماد ساکنان و جلب همکاری آنان هستند که حضور و تأثیر

4. Pooyan. Zh. (2004). *A study on community disaster response: A way toward vulnerability Reduction*. PhD thesis, Graduate School of Science and Technology, Kobe, Japan.
5. EMA.(1992). *Community Emergency Planning Guide*. Australia: EMA.
6. Wachtendorf, T. (2001). *Building gommunity partnerships toward a National mitigation effort: Inter-organizational collaboration in the project impact initiative* [Research]. Presented in the US/Japan cooperative research for urban earthquake disaster mitigation, Kobe, Japan.
7. Supporter's network for community development Machizukuri. (1999). *Key terminology in restoration from Hanshin earthquake disaster* [Kinmokusei International Project]. Kobe, Japan.
8. Japan International Cooperation Agency and Tehran Disaster Mitigation and Management Center. (2004). *The comprehensive master plan study on urban seismic disaster prevention and management for the greater Tehran area*, GE, JR, 39-40.

۹. سازمان پیشگیری و مدیریت بحران شهر تهران. (۱۳۸۸).
پروژه تشکیل گروههای داوطلب واکنش اضطراری در
محلات، دوام. قابل دسترسی در:

www. Tehran. Ir

10. Tehran disaster management and mitigation. (2008). *Public participation in risk reduction and preparedness Case study: The experience gained in Dawam and other projects in Tehran*. Presented in the regional workshop on disaster risk reduction. Istanbul, Turkey: GAM.